

ادبیات امروز ایران در کشورهای آلمانی زبان

شمار کتاب‌هایی که دربارهٔ ادبیات امروز ایران تا دو دههٔ پیش در کشورهای اروپایی منتشر شده است فراوان نیست. با بررسی کوتاهی می‌توان دریافت که بخش عمده‌ای از این آثار نیز ترجمه‌هایی است که غالباً بوسیلهٔ خود اروپائیان انجام گرفته است.

اما اگر در گذشته‌ای نه‌چندان دور آثار ادبی ما - و بویژه ادبیات معاصر - بیشتر به زبان‌های فرانسوی و انگلیسی، و کمتر به آلمانی ترجمه می‌شد، اکنون وضع چنین نیست: در پانزده سال اخیر کتاب‌های متعددی به زبان آلمانی برگردانده شده است که در آنها چهرهٔ ادبیات امروز ایران به گونه‌ای نسبتاً دقیق به مردم کشورهای آلمانی‌زبان نشان داده شده است. آخرین آنها انتشار ترجمه آلمانی «جای خالی سلوچ» نوشتهٔ محمود دولت‌آبادی توسط خانم زیگفرید لطفی است.

از جملهٔ محققان و مترجمانی که در شناساندن ادبیات معاصر ایران همیمانان کوشیده‌اند، باید از دکتر تورج رهنما، استاد دانشگاه تهران، نام برد.

ما سال‌هاست که با آثار ادبی، شعرها و ترجمه‌های رهنما در کتاب‌ها و مجله‌های معتبر آشنا هستیم. اما کوشش او در ترجمهٔ آثار نویسندگان، شاعران و نمایشنامه‌نویسان ایرانی به زبان آلمانی از اعتبار ویژه‌ای برخوردار است که جا دارد به آن - دست کم به اختصار - اشاره شود. در سال ۱۹۸۱ در انتشارات معروف «زورکامپ» در آلمان کتابی در سیصد و ده صفحه

انتشار یافت که «در نَفَس اژدها» نام داشت و در آن ترجمه سی داستان کوتاه از بیست و پنج نویسنده ایرانی به چاپ رسیده بود.

رهنما در مقدمه جامع خود بر این کتاب، تصویری دقیق از شرایط سیاسی، اجتماعی و ادبی ایران را از دوران قاجار تا امروز ترسیم می‌کند و زمینه پیدایش ادبیات معاصر ایران را به خواننده اروپائی نشان می‌دهد. در این مجموعه، نویسندگان بزرگی چون جمال‌زاده، هدایت، علوی، چوبک و آل‌احمد به همان اندازه حضور دارند که هنرمندان جوانتری نظیر ساعدی، میرصادقی، صادقی، گلشیری، دولت‌آبادی و فقیری.

در سال ۱۹۸۳ دو مجموعه دیگر از سوی رهنما در آلمان به چاپ رسید که نظر خوانندگان آلمانی را بیش از پیش به خود جلب کرد. یکی از آنها برگردان نمایشنامه «چوب به دست‌های ورزیل» نوشته غلامحسین ساعدی بود، که در بن انتشار یافت و دیگری برگزیده‌ای از داستان‌های صادق چوبک، که در برلین به چاپ رسید.

Kritische
Erzählungen aus Persien

Einer aus Gilan

Herausgegeben
von Touradj Rahnama

Edition
Orient

Saâdegh Tschubak

Der Pavian, dessen Herr gestorben war

Persische Erzählungen

Edition
Orient

گیله‌مرد، داستانهایی انتقادی ایرانی. انتشارات اورینت،
برلین ۱۹۸۴.

صادق چوبک: اتتری که لوطی‌اش مرده بود. انتشارات
اورینت، برلین ۱۹۸۳.

رهنما در مقدمه کتاب نخست ابتدا از پیشینه ادبیات نمایشی در ایران و از کوشش‌هایی که در قرن گذشته برای پدید آوردن نمایشنامه به شیوه اروپائی صورت گرفته بود سخن می‌گوید و سپس به تحلیل آثار عمده نمایشنامه‌نویسان امروز ایران می‌پردازد.

کتاب دوم «انتری که لوطی‌اش مرده بوده» نام داشت و ده داستان کوتاه چوبیک را در بر می‌گرفت. رهنما در شرحی که بر این مجموعه نوشته است، ابتدا به تحولات ادبی ایران در قرن اخیر اشاره می‌کند و سپس به تحلیل داستان‌های کتاب و شیوه کار نویسنده می‌پردازد. در تابستان ۱۹۸۴ کتاب دیگری از رهنما به زبان آلمانی در برلین انتشار یافت که «گیله‌مرد» (هنوان یکی از داستان‌های بزرگ علوی) نام دارد و شامل چهارده داستان کوتاه از چهارده نویسنده معاصر ایران است. در این مجموعه نیز انتخاب داستان‌ها به گونه‌ای است که خواننده اروپائی بتواند با مطالعه آنها نه تنها با جامعه کنونی ایران آشنا شود، بلکه گذشته از آن تصویر دقیقی از شیوه زندگی، عادات و سنت‌های ما را در ذهن خود مجسم کند.

Mohammad-Ali
Dschamalsádeh

Im Garten des
Hâdschís
Persische Erzählungen

Herausgegeben von
Touradj Rahnama

dipa

Im Atem des Drachen
Moderne persische Erzählungen

Herausgegeben von
Touradj Rahnama

Suhrkamp

محمدعلی جمال‌زاده: در باغ حاجی.
انتشارات دیپا، فرانکفورت ۱۹۹۳.

در نفس ازدها، داستانهای نوین فارسی. انتشارات
زورکامپ، فرانکفورت ۱۹۸۱.

در مارس ۱۹۸۶ کتابی از رهنما به زبان آلمانی در مونیخ انتشار یافت که زندگی و سرنوشت زن ایرانی را در ادبیات داستانی امروز بازمی‌نمود. این اثر تاکنون چهار بار تجدید چاپ شده است.

آخرین کتاب رهنما اثری است دربارهٔ جمال‌زاده و آثار او که شامل همهٔ داستان‌های مجموعهٔ «یکی بود، یکی نبود» و چند داستان از آثار بعدی نویسنده است. این کتاب اخیراً در فرانکفورت منتشر شده است.

گذشته از آنچه گفته شد، رهنما در تابستان و پائیز ۱۹۸۱ آثار بسیاری از نویسندگان، شاعران و نمایشنامه‌نویسان امروز ایران را در دو شمارهٔ ویژهٔ ماهنامهٔ ادبی «دی‌هودن» در چهارصد و پنجاه صفحه انتشار داد که به دلیل کیفیت و جامعیت آنها مورد استقبال ادب‌دوستان آلمانی قرار گرفت.

کوشش پیگیر رهنما در زمینهٔ انتشار ادبیات معاصر سبب شده است که وی به عنوان شاخص‌ترین معرف ادبیات صد سال اخیر ایران در کشورهای آلمانی‌زبان معرفی و نقدهای متعددی دربارهٔ آثار او در روزنامه‌ها و مجلات ادبی نوشته شود. دقیق‌ترین بررسی در این مورد را می‌توان در رسالهٔ دکتری دانشجویی یافت که «تحقیق در زمینهٔ ترجمهٔ ادبیات معاصر ایران به زبان آلمانی» نام دارد و شش سال پیش به دانشگاه کلن ارائه شده است.

گذشته از انتشار کتاب‌های متعدد، رهنما مقالات فراوانی نیز در مجلات ادبی آلمان و اتریش چاپ کرده که نشانهٔ احاطهٔ وی بر ادبیات ایران در قرن اخیر است. یکی از آنها مقالهٔ مبسوطی است که در پائیز ۱۹۹۲ در دائرةالمعارف بیست و پنج‌جلدی «کیندلر» منتشر شده است. فعالیت‌های رهنما تنها به انتشار کتاب‌ها و مقالات علمی محدود نمی‌شود؛ وی با ایراد سخنرانی‌های متعدد در کنفرانس‌ها و مجامع بین‌المللی نیز گامی دیگر برای معرفی ادبیات امروز برداشته است. یکی از این سخنرانی‌ها «پیشگامان داستان‌نویسی جدید در ایران» نام دارد که در آوریل ۱۹۹۰ در برلین ایراد شده است.

خوشبختانه کوشش رهنما در شناساندن ادبیات امروز از نظر پاره‌ای از منتقدان ادبی در ایران پنهان نمانده است. یکی از اینان شادروان هوشنگ طاهری است. طاهری در مقاله‌ای که چند سال پیش در «کتاب سخن» به چاپ رسید، پس از ذکر پاره‌ای از فعالیت‌های رهنما نتیجه می‌گیرد: «... به این ترتیب می‌بینیم که هنوز در کشور ما کسانی یافت می‌شوند که آرام و بی‌ادعا برای شناساندن فرهنگ و ادب ایران صمیمانه تلاش می‌کنند. در حقیقت تورج رهنما با ترجمهٔ این آثار فقط به انتشار برخی از آثار ادبی ما به زبان‌های اروپائی کمک نکرده است، بلکه نحوهٔ انتخاب و مقدمه‌های جامع و پر بار او دربارهٔ سیر تاریخی - اجتماعی ادبیات و فرهنگ امروز ایران است که واجد ارزش است و کتاب‌های او را اهمیت و اعتباری خاص می‌بخشد.»

نام آثاری که از دکتر تورج رهنما تاکنون به زبان آلمانی منتشر شده است:

۱ - Im Atem des Drachen. Moderne persische Erzählungen. Suhrkamp Verlag, Frankfurt 1981.

۱. در نفس ازدها. داستان‌های نوین فارسی. انتشارات زورکامپ، فرانکفورت ۱۹۸۱.

۲ - Neupersische Prosa und Lyrik. In: die horen 122. Hannover, Sommer 1981.

۲. نثر و شعر امروز ایران. در: دی‌هورن ۱۲۲. هانور، تابستان ۱۹۸۱.

۳ - Neupersische Dramenliteratur. In: die horen 123. Hannover, Herbst 1981.

۳. ادبیات نمایشی جدید. در: دی‌هورن ۱۲۳. هانور، پائیز ۱۹۸۱.

۴ - Ssadegh Tschubak: Der Pavian, dessen Herr gestorben war. Orient Verlag, Berlin 1983.

۴. صادق چوبک: انتری که لوطی‌اش مرده بود. انتشارات اورینت، برلین ۱۹۸۳.

۵ - Gh. - H. Ssaedi: Aufruhr in Varasil. Hafis Verlag, Bonn 1983.

۵. غلامحسین ساعدی: چوب به دست‌های ورزبل. انتشارات حافظ، تین ۱۹۸۳.

۶ - Einer aus Gilan. Kritische Erzählungen aus Persien. Orient Verlag, Berlin 1984.

۶. گیل‌مرد. داستان‌های انتقادی ایرانی. انتشارات اورینت، برلین ۱۹۸۴.

۷ - Frauen in Persien. Erzählungen. Deutscher Taschenbuch Verlag, München 1986.

۷. تصویر زن در داستان‌های ایرانی. انتشارات د. ت. فاه مونیخ ۱۹۸۶.

۸ - M. A. Dschamalsadeh: Im Garten des Hadschis. Erzählungen. Dipa Verlag, Frankfurt 1993.

۸. محمدعلی جمال‌زاده: در باغ حاجی. مجموعه داستان. انتشارات دیپا، فرانکفورت ۱۹۹۳.